

بررسی تاثیر حق الزحمه و کیفیت حسابرسی بر کیفیت سود با توجه به بحران مالی

اسماعیل اخلاقی^۱، نعیمه پاینده^۲

^۱ دانشیار و عضو هیئت علمی دانشگاه هرمزگان، هرمزگان، ایران (نویسنده مسئول)

^۲ کارشناسی ارشد حسابداری، موسسه غیرانتفاعی مهر، کرمان، ایران

چکیده

هدف این پژوهش بررسی تاثیر حق الزحمه و کیفیت حسابرسی بر کیفیت سود با توجه به بحران مالی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می باشد. برای دستیابی به این هدف تعداد ۹۹ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در طی بازه زمانی ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۶ به روش نمونه گیری غربال گیری شده انتخاب و در مجموع ۹۹۰ سال- شرکت جهت انجام تحلیل در نظر گرفته شد. برای تجزیه و تحلیل داده ها و آزمون فرضیه ها از الگوی رگرسیون خطی چندگانه، به روش حداقل مربعات تعمیم یافته تخمینی (EGLS) و برای آزمون فرضیه های پژوهش، از نرم افزار **Eviews** استفاده شده است. یافته های پژوهش نشان داد حق الزحمه حسابرسی و کیفیت حسابرسی تاثیر مثبت معناداری بر کیفیت سود دارد و همچنین بحران مالی رابطه بین حق الزحمه حسابرسی و کیفیت حسابرسی با کیفیت سود را تضعیف می کند.

واژه های کلیدی: حق الزحمه حسابرسی، کیفیت حسابرسی، کیفیت سود، بحران مالی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقدمه

در امور اقتصادی استفاده کنندگان همواره برای تصمیم‌گیری و انجام تحلیل‌های خود به اطلاعات دقیق و قابل اتکایی نیازمندند و طبیعتاً فقدان اطلاعات مناسب و مربوط، موجب اخلال در تصمیم‌گیری آنان می‌شود. ارقام و گزارش‌های مالی، بخش مهمی از داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز این فرایند محسوب می‌شوند. در نتیجه تحقیقات تجربی متعددی، این تصور که سود مهمترین منبع اطلاعاتی تلقی شده، تصمیم‌گیرندگان به سود بیشتر از هر معیار دیگری اتکا می‌کنند، به اثبات رسیده است (ثقفی و سیدی، ۱۳۸۶).

ولی باید به این نکته توجه شود که سود به عنوان مهمترین منبع اطلاعاتی، امکان دارد منعکس کننده عملکرد واقعی شرکت‌ها و مدیریت آنان نباشد، زیرا به دلیل قابلیت انعطاف ذاتی استانداردهای حسابداری، تفسیر و به کارگیری روش‌های حسابداری در بسیاری از موارد تابع قضاوت و اعمال نظر مدیران می‌شود (خوش‌طنیت و اسماعیلی، ۱۳۸۵). به همین علت، علاوه بر کمیت سود، باید به کیفیت آن نیز توجه شود.

ارزیابی کیفیت سود بخصوص پس از بروز بحران‌های اقتصادی اخیر، می‌تواند باعث درک بهتر مفاهیم اقتصادی، اتخاذ تصمیمات بهینه سرمایه‌گذاری گردیده و انعکاس مناسب آن در صورت‌های مالی می‌تواند منجر به درک بهتر معاملات اقتصادی، زمینه بالقوه رشد سود، میزان احتمال تحقق سودهای آتی، انتظارات از آینده شرکت، قدرت سودآوری و ضریب اطمینان بالا نسبت به سودهای آتی، تعیین میزان درجه نقدینگی سود، دقت و صحت اقلام و برآوردهای مورد استفاده در اندازه‌گیری عناصر سود، قابلیت پیش‌بینی، میزان اجرای نرمال سود و میزان ارائه محافظه‌کارانه سود و تصمیمات بهینه سرمایه‌گذاری و کاهش ریسک سرمایه‌گذاری گردد. ارزیابی و تعیین سطح کیفیت سود واحدهای اقتصادی باعث افزایش امنیت سرمایه‌گذاری و حفظ حقوق سرمایه‌گذاران، دولت و اعتباردهندگان می‌گردد (دستگیر و غنی‌زاده، ۱۳۹۳).

بنابراین صورت‌های مالی به ویژه سود گزارش شده در صورت‌های مالی بخش عمده‌ای از اطلاعات مورد نیاز سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان یک شرکت را تامین می‌کند. براساس چنین سطح اعتمادی به صورت‌های مالی، نقش حسابرسی نیز حیاتی است. حسابرسی صورت‌های مالی امری ضروری است، زیرا صورت‌های مالی حسابرسی شده می‌تواند این اطمینان را برای سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان فراهم کند که اطلاعاتی معتبر و قابل اتکا در اختیار آنها قرار می‌گیرد، بنابراین حسابرسی صورت‌های مالی می‌تواند ارزش افزوده اقتصادی را برای یک شرکت به وجود بیاورد. با در نظر گرفتن اهمیت خدمات حسابرسی و عدم امکان مشاهده مستقیم کیفیت حسابرسی، پیدا کردن روشی اثر بخش برای کنترل کیفیت حسابرسی امری ضروری است. مهم‌ترین جنبه کنترل و مدیریت کیفیت حسابرسی را می‌توان حق الزحمه حسابرسی دانست. حق الزحمه خدمات حسابرسی شرط ضروری برای اطمینان نسبت به کیفیت حسابرسی است. اگر چه حق الزحمه بیشتر حسابرسی همیشه بیانگر هزینه حسابرسی با کیفیت بالاتر نیست اما، علاوه بر داشتن کیفیت حسابرسی مناسب، موسسات حسابرسی هزینه استاندارد را برای انجام کار خود در نظر می‌گیرند که بطور طبیعی حق الزحمه دریافتی آنها بیشتر از این هزینه‌هاست. استدلال بر این است که افزایش حجم کار حسابرسی، منجر به جلوگیری از دستکاری سود و افزایش کیفیت سود می‌گردد. از طرف دیگر، حسابرسی نیز در مقابل افزایش حجم کار خود، حق الزحمه بیشتری مطالبه می‌کنند؛ لذا انتظار می‌رود که با افزایش حق الزحمه حسابرسی، کیفیت سود نیز افزایش یابد.

همچنین، علاوه بر حق الزحمه حسابرسی، کیفیت حسابرسی نیز، یکی از موضوعات با اهمیت در حوزه حسابرسی و بازار سرمایه است. یکی از متداول‌ترین تعاریف‌ها درباره کیفیت حسابرسی، تعریفی است که دی‌آنجلو (۱۹۸۱) تحت

عنوان ارزیابی بازار ارائه کرده است. او کیفیت حسابرسی را اینگونه تعریف کرده است: ارزیابی (استنباط) بازار از احتمال اینکه حسابرِس:

(۱) موارد تحریفات بااهمیت در صورت های مالی و یا سیستم حسابداری صاحبکار را کشف کرده است

تحریف با اهمیت کشف شده را گزارش کند (ایزدی نیا و همکاران، ۱۳۹۲). کیفیت حسابرسی، با کاهش رفتارهای فرصت طلبانه مدیران، می تواند منجر به افزایش کیفیت سود گردد.

سال های اخیر در حالی سپری شد که جهان در عرصه اقتصادی، شاهد ورشکستگی شرکت های عظیمی چون انرون، ورلد کام، گلوبال کروسینگ، رابرت مکس ول، سوئیس ایر، فلیپ هولزمن و... بود. میزان بحران مالی در یک کشور شاخص اقتصادی مهمی است به همین دلیل در شرایط بحران مالی ارزش شرکت ها دستخوش تغییرات می گردد. به دلیل اثراتی که بحران مالی بر روی جامعه می گذارد لذا این مسئله از لحاظ اجتماعی و خصوصی دارای اهمیت بسزایی است. به همین خاطر در تحقیقات گوناگون سعی شده است تا اثرات بحران مالی بر عملکرد مالی شرکت ها و ارزش آنها مورد بررسی قرار گیرد تا از این طریق از نگرانی های عموم مردم و خصوصا سهامداران کاسته شود. در این تحقیق نیز سعی شده است تا ضمن بررسی رابطه بین حق الزحمه حسابرسی و کیفیت حسابرسی بر کیفیت سود، تاثیر بحران مالی نیز بر این رابطه مورد بررسی قرار گیرد و سوال اصلی پژوهش به شرح زیر است:

آیا حق الزحمه و کیفیت حسابرسی بر کیفیت سود با توجه به بحران مالی تاثیر دارد؟

مبانی نظری و فرضیه های تحقیق

بر اساس نظریه تقاضا، شرکت ها با روی آوردن به حسابرسانی که نام معروف تری دارند، می کوشند نشان دهند که کیفیت اطلاعات صورت های مالی آنها مطلوب تر است. نیاز به حل تناقضات نمایندگی نیز محرک دیگری برای تقاضای حسابرسی باکیفیت است. نامتقارن بودن اطلاعات بین صاحبان سرمایه (ذی نفعان) و نماینده آنان (مدیر) موجب بروز اغتشاش ذهنی می شود و این نگرانی پدید می آید که نماینده، منافع شخصی خود را به هزینه صاحب سرمایه دنبال می کند. براساس نظریه نمایندگی، صاحبان سرمایه و نمایندگان آنان به این نتیجه می رسند که به نفع هر دو طرف است که اغتشاش ذهنی کاهش یابد؛ بنابراین ترتیبات را دنبال می کنند که منافع شخصی آنها را همراستا سازد. یکی از این ترتیبات، حسابرسی مستقل است که ابزاری نظارتی برای بهبود اطلاعات درباره وضعیت و عملکرد مالی شرکت و افزایش تقارن اطلاعات است. هرچه تناقض نمایندگی بین مدیران و صاحبان سرمایه بزرگ تر باشد، هزینه های، نمایندگی بیشتر و نیاز به حسابرسی مستقل با کیفیت بالا افزون تر خواهد بود.

انتظار می رود با افزایش کیفیت حسابرسی، احتمال استفاده از روش های قابل تردید حسابداری و رفتارهای فرصت طلبانه مدیران کاهش یابد که این موضوع افزایش کیفیت سود را به دنبال خواهد داشت. بنابراین، با افزایش کیفیت حسابرسی، کیفیت سود افزایش می یابد.

علاوه بر این، مهم ترین جنبه کنترل و مدیریت کیفیت حسابرسی را می توان حق الزحمه حسابرسی دانست. حق الزحمه خدمات حسابرسی شرط ضروری برای اطمینان نسبت به کیفیت حسابرسی است. اگر چه حق الزحمه بیشتر حسابرسی همیشه بیانگر هزینه حسابرسی با کیفیت بالاتر نیست اما، علاوه بر داشتن کیفیت حسابرسی مناسب، موسسات حسابرسی هزینه استاندارد را برای انجام کار خود در نظر می گیرند که بطور طبیعی حق الزحمه دریافتی آنها بیشتر از این هزینه هاست. استدلال بر این است که افزایش حجم کار حسابرسی، منجر به جلوگیری از دستکاری

سود و افزایش کیفیت سود می‌گردد. از طرف دیگر، حساب‌رسان نیز در مقابل افزایش حجم کار خود، حق‌الزحمه بیشتری مطالبه می‌کنند؛ لذا انتظار می‌رود که با افزایش حق‌الزحمه حساب‌رسی، کیفیت سود نیز افزایش یابد. یکی از دلایل مهمی که ممکن است سبب تغییر در کیفیت سود حسابداری شود، بحران‌های مالی است که اخیراً گریبان‌گیر شرکت‌های بسیاری شده و مشکلات زیادی را برای آنان فراهم آورده است. مدیران اغلب به منظور گمراه کردن سهامداران نسبت به عملکرد اقتصادی واقعی شرکت، سود را مدیریت می‌کنند. این مدیریت سود که از طریق دستکاری ارقام حسابداری یا دستکاری فعالیت‌های واقعی انجام می‌شود، دقت و پیام‌رسانی سود را کاهش می‌دهد، ریسک و بی‌اطمینانی افراد برون سازمانی را افزایش می‌دهد و همچنین احتمالاً به عدم تقارن اطلاعاتی و کاهش کارایی سرمایه‌گذاری منجر می‌شود (مرادزادفرد و همکاران، ۱۳۹۱). بنابراین می‌توان انتظار داشت که بحران مالی، رابطه بین کیفیت حساب‌رسی و کیفیت سود و همچنین رابطه میان حق‌الزحمه حساب‌رسی و کیفیت سود را تضعیف می‌نماید.

به منظور بررسی تاثیر حق‌الزحمه و کیفیت حساب‌رسی بر کیفیت سود با توجه به بحران مالی و با توجه به مبانی نظری پژوهش فرضیه‌هایی به شرح زیر تدوین شده‌اند:

- فرضیه اصلی (۱) حق‌الزحمه حساب‌رسی بر کیفیت سود تاثیر مثبت معناداری دارد.
- فرضیه اصلی (۲) کیفیت حساب‌رسی بر کیفیت سود تاثیر مثبت معناداری دارد.
- فرضیه فرعی (۱-۲) اندازه موسسه حساب‌رسی بر کیفیت سود تاثیر مثبت معناداری دارد.
- فرضیه فرعی (۲-۲) دوره تصدی حساب‌رس بر کیفیت سود تاثیر مثبت معناداری دارد.
- فرضیه اصلی (۳) بحران مالی رابطه بین حق‌الزحمه حساب‌رسی و کیفیت سود را تضعیف می‌کند.
- فرضیه اصلی (۴) بحران مالی رابطه بین کیفیت حساب‌رسی و کیفیت سود را تضعیف می‌کند.
- فرضیه فرعی (۱-۴) بحران مالی رابطه بین اندازه موسسه حساب‌رسی و کیفیت سود را تضعیف می‌کند.
- فرضیه فرعی (۲-۴) بحران مالی رابطه بین دوره تصدی حساب‌رس و کیفیت سود را تضعیف می‌کند.

پیشینه پژوهش

هوک، احمد و تونی^۱ (۲۰۱۵) نشان دادند شرکت‌هایی از کیفیت سود بالاتری برخوردارند که از حساب‌رسان باکیفیت بالاتری استفاده کرده‌اند. همچنین، شواهد نشان داد وجود مؤسسات حساب‌رسی بزرگ با کیفیت منجر به کاهش هموارسازی سود می‌شود.

وانگ و همکاران^۲ (۲۰۱۵) در تحقیقی تحت عنوان بررسی رابطه بین استقرار کمیته‌های حساب‌رسی، شفافیت اطلاعات و کیفیت سود با استفاده از مدل معادلات همزمان پرداختند. نتایج بیانگر این مطلب بود که ایجاد (استقرار) کمیته‌های حساب‌رسی ارتباط مثبتی با شفافیت اطلاعات و کیفیت سود دارد. نتیجه مدل معاملات همزمان نشان می‌دهد که اثرات متقابل و مثبت در ایجاد کمیته حساب‌رسی، شفافیت اطلاعات و کیفیت سود وجود دارد.

^۱Houqe, Ahmed & Tony

^۲Wang et al.

سیتین و موران^۳ (۲۰۱۸) اثر توانایی مدیران بر کیفیت سود با توجه به نقش مداخله‌گر کمیته حسابرسی را مورد بررسی قرار دادند. داده‌های تحقیقاتی داده‌های ثانویه است که اطلاعات از صورت‌های مالی حسابرسی شده از ۵۳ شرکت تولیدی عمومی اندونزی با ۱۵۹ واحد تجزیه و تحلیل برای دوره ۲۰۱۴-۲۰۱۶ است. نتایج نشان می‌دهد که توانایی مدیریتی اثر مثبت و معناداری نسبت به کیفیت سود دارد. وضعیت کلان نشان دهنده‌ی نرخ بهره‌دارای اثر منفی و ناچیز نسبت به کیفیت سود است. کمیته حسابرسی تأثیر توانایی مدیریتی را نسبت به کیفیت سود افزایش می‌دهد. این تحقیق به غنی‌سازی ادبیات با کیفیت سود، به خصوص در مورد نقش مدیران، که مدیران عاملان مطلق مدیریت سود نیستند، اما مدیران توانایی ایجاد کارایی و بهبود کیفیت سود را دارند یاری رساند.

لانگ چن و همکاران (۲۰۱۸) در تحقیق خود رابطه بین کاهش حق‌الزحمه حسابرسی در طول بحران مالی جهانی و کیفیت سود و کیفیت حسابرسی را مورد بررسی قرار داده‌اند. نتایج تحقیق آنها نشان داد که تفاوت معناداری در کیفیت سود، در شرکت‌های درگیر بحران مالی با شرکت‌های بدون بحران مالی وجود ندارد.

رجبی و همکاران (۱۳۹۴) در تحقیق خود به بررسی رابطه هزینه حسابرسی مستقل با کیفیت سود و استقلال هیئت مدیره در بازار بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که بین حق‌الزحمه حسابرسی و کیفیت سود و استقلال هیئت مدیره رابطه معناداری وجود ندارد. همچنین متغیرهای اهرم مالی، زیان ده بودن شرکت در سال مالی قبل و بازده دارائی‌ها دارای رابطه معناداری با قیمت‌گذاری خدمات حسابرسی نمی‌باشند. اما متغیرهای اندازه شرکت، نوع موسسه حسابرسی، عمر شرکت از زمان پذیرش در بورس و نسبت دارایی‌های جاری به مجموع دارایی‌ها، رابطه مثبت و معناداری با قیمت‌گذاری خدمات حسابرسی دارند.

ابراهیمی و همکاران (۱۳۹۵) در تحقیق خود به بررسی تأثیر بحران مالی بر کیفیت سود پرداختند. نتایج پژوهش با استفاده از الگوی رگرسیون چندمتغیره و روش داده‌های تابلویی با اثرهای ثابت، نشان داد در سطح اطمینان ۹۵ درصد، بحران مالی اثر منفی و معناداری بر پایداری سود دارد و بر قابلیت پیش‌بینی سود اثر مثبت و معناداری می‌گذارد. در نتایج این پژوهش بین بحران مالی و اقلام تعهدی اختیاری رابطه معناداری مشاهده نشد.

جبارزاده و دمیرچی (۱۳۹۶) در تحقیقی به بررسی رابطه‌ی بین مدیریت سود و حق‌الزحمه‌ی حسابرسی در پرتو نوع مالکیت شرکت پرداختند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که متغیر مدیریت سود (اقلام تعهدی اختیاری) بر حق‌الزحمه‌ی حسابرسی شرکت‌ها، تأثیر ندارد. این در حالی است که در شرکت‌های دارای مالکیت عمده‌ی خصوصی، به رغم بالا بودن مدیریت سود بر حسب معیارهای مختلف، میزان هزینه‌ی حسابرسی به شدت پایین بوده است. هم‌چنین، تأثیر نوع مالکیت شرکتی و فرصت سرمایه‌گذاری شرکت‌ها بر حق‌الزحمه‌ی حسابرسی، منفی و معنی‌دار و تأثیر اندازه‌ی شرکت بر حق‌الزحمه‌ی حسابرسی، مثبت و معنی‌دار بوده است.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از لحاظ هدف، تحقیقی کاربردی و از لحاظ ماهیت، توصیفی است. با توجه به این که رابطه بین متغیرهای مورد مطالعه را در یک مقطع زمانی مشخص، مورد بررسی قرار می‌دهد، از نوع تحقیقات تحلیل همبستگی است. جامعه آماری این پژوهش متشکل از شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۸۷-

۱۳۹۶ است. در پژوهش حاضر، جامعه آماری بر اساس ویژگی‌های نظام‌مند زیر تعدیل شد و در نهایت ۱۶۷ شرکت برای آزمون فرضیه‌ها باقی ماند.

- شرکت مد نظر جزء بانک‌ها، واسطه‌گری مالی، لیزینگ و شرکت‌های بیمه نباشد؛
 - سهام شرکت در تمام سال‌های دوره پژوهش معامله شده باشد؛
 - از لحاظ افزایش قابلیت مقایسه، پایان سال مالی شرکت به پایان اسفندماه ختم شود؛
 - طی سال‌های مطالعه، تغییر سال مالی یا فعالیت نداده باشد؛
 - تمام داده‌های لازم از سال‌های ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۶ در دسترس باشد.
- داده‌های پژوهش از بانک اطلاعاتی سازمان بورس و اوراق بهادار (کدال) و پایگاه‌های اینترنتی بورس گردآوری شد. الگوی رگرسیون به کار رفته برای آزمون فرضیه پژوهش به شرح زیر است.

در این تحقیق از مدل رگرسیونی زیر استفاده شده است:

$$EQ_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 AFEE_{i,t} + \beta_2 BIG_{i,t} + \beta_3 TENURE_{i,t} + \beta_4 FS_{i,t} + \beta_5 AFEE * FS_{i,t} + \beta_6 BIG * FS_{i,t} + \beta_7 TENURE * FS_{i,t} + \beta_8 GROWTH_{i,t} + \beta_9 SIZE_{i,t} + \beta_{10} LEV_{i,t} + \beta_{11} MTB_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

متغیر وابسته

کیفیت سود (EQ):

مطابق با تحقیق فرانسیس و همکاران (۲۰۰۸) از انحراف معیار چهار ساله ی سود قبل از اقلام غیر مترقبه- که بر کل دارایی‌ها شرکت تقسیم شده است استفاده می‌شود. بزرگتر بودن نوسانات سود نیز نشان دهنده کم بودن کیفیت سود است لذا این متغیر در منفی ضرب می‌شود. بدیهی است برای محاسبه کیفیت سود سال ۹۲ باید سودهای سال‌های ۸۹ تا ۹۲ در دسترس باشند. برای بقیه سالها نیز بطور مشابه عمل می‌شود.

متغیرهای مستقل

۱. حق الزحمه حسابرسی:

برای محاسبه آن از لگاریتم طبیعی هزینه حسابرسی استفاده شده است (بن علی و لسیج، ۲۰۱۲). استفاده از لگاریتم، به منظور همگن کردن متغیر حق الزحمه حسابرسی با سایر متغیرها بوده است. این متغیر از متن صورت-های مالی، بخش هزینه‌های عمومی اداری، هزینه حسابرسی و سایر هزینه‌ها استخراج شده است.

۲. کیفیت حسابرسی

۱-۲. اندازه مؤسسه حسابرسی

سازمان حسابرسی به عنوان مؤسسه بزرگ و دارای اعتبار و شهرت بالا (درجه ۱) و در مقابل سایر مؤسسات حسابرسی (مؤسسات حسابرسی عضو جامعه حسابداران رسمی)، که اندازه آن‌ها نسبت به سازمان حسابرسی کوچک تر است، به عنوان مؤسسات دارای اعتبار و شهرت پایین (درجه ۲) در نظر گرفته می‌شود. در صورتی که حسابرس شرکت صاحبکار در طی دوره پژوهش، سازمان حسابرسی بوده باشد، مقدار متغیر مجازی اندازه حسابرس برابر با یک و در غیر این صورت مقدار آن برابر با صفر در نظر گرفته می‌شود (نمازی و همکاران، ۱۳۹۰)

۲-۲. دوره تصدی حسابرس

در طی دوره پژوهش ۱۰ ساله، حسابرس حداقل ۴ سال به صورت متوالی حسابرس شرکت صاحب کار بوده باشد، مقدار متغیر مجازی دوره تصدی حسابرس برابر با یک و در غیر این صورت مقدار آن برابر با صفر در نظر گرفته می شود (نمازی و همکاران، ۱۳۹۰؛ خواجوی و کیامهر، ۱۳۹۴).

متغیر تعدیلگر

بحران مالی

$$FS_{it} = (Cash_{it} + SI_{it} + 0.7 * REC_{it} + 0.5 * INV_{it} - PAY_{it}) / NFA_{it}$$

که در آن، $Cash_{it}$ میزان وجه نقد در سال t برای شرکت i ؛ SI_{it} سرمایه گذاری کوتاه مدت در سال t برای شرکت i ؛ REC_{it} حساب های دریافتی تجاری در سال t برای شرکت i ؛ INV_{it} میزان موجودی ها در سال t برای شرکت i ؛ PAY_{it} حساب های پرداختی تجاری در سال t برای شرکت i ؛ و NFA_{it} خالص دارایی های ثابت در سال t برای شرکت i است (نصیرزاده و همکاران، ۱۳۹۴). متغیر محاسبه شده در فوق عکس بحران مالی است لذا بایستی در منفی ضرب شود.

متغیرهای کنترلی

رشد شرکت: این متغیر رشد فروش شرکت را نشان می دهد که از نسبت فروش سال جاری منهای فروش سال قبل تقسیم بر فروش سال قبل محاسبه می شود.

$$GROWTH_{i,t} = \frac{Sale_t - Sale_{t-1}}{Sale_{t-1}}$$

اندازه شرکت: برای محاسبه اندازه شرکت از لگاریتم ارزش بازار سهام شرکت (حاصل ضرب قیمت سهام در تعداد سهام) در پایان سال استفاده شده است.

$$SIZE_{i,t} = \ln(MV)$$

اهرم مالی: این متغیر نشان دهنده اهرم مالی شرکت است که از نسبت کل بدهی ها به کل دارایی ها بدست می آید

$$LEV_{i,t} = \frac{\text{کل بدهی ها}}{\text{کل دارایی ها}}$$

نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام: این متغیر از تقسیم ارزش بازار حقوق صاحبان سهام شرکت به ارزش دفتری آن در پایان سال مالی محاسبه می شود. ارزش بازار حقوق صاحبان سهام از حاصل ضرب تعداد سهام عادی در قیمت سهام در پایان سال مالی به دست می آید. ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام نیز از ترازنامه شرکت استخراج می شود.

$$MTB_{i,t} = \frac{Mv}{Bv}$$

آزمون های مربوط به الگوی رگرسیون خطی

به منظور استفاده از الگوی رگرسیون خطی مفروضاتی وجود دارد از جمله بین خطاها و باقیمانده های الگو نباید همبستگی وجود داشته باشد، بین متغیرهای مستقل نباید همبستگی وجود داشته باشد و واریانس خطاها باید ثابت باشد. همچنین باید از آزمون های تشخیصی چاو، هاسمن و بروش - پاگان به منظور تعیین نوع داده ها از نظر تابلویی یا تلفیقی استفاده نمود.

آزمون مانایی

برای بررسی مانایی و جلوگیری از ایجاد رگرسیون کاذب در این پژوهش از آماره لوین - لین و چاو استفاده شده است. در آزمون ریشه واحد لوین - لین چنانچه سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ باشد، حاکی از مانا بودن متغیرها است. نتایج حاصل از آزمون مانایی در جدول شماره ۱ نشان داده شده است که حاکی از مانا بودن تمام متغیرها در سطح معناداری ۰/۰۵ است.

جدول شماره ۱. نتایج حاصل از آزمون مانایی

متغیر	علامت اختصاری	آماره آزمون	مقدار احتمال
کیفیت سود	EQ	-۲۷/۳۴۳	۰/۰۰۰
حق الزحمه حسابرسی	AFEE	-۴۲/۲۰۹	۰/۰۰۰
اندازه موسسه حسابرسی	BIG	-۲/۷۸۹	۰/۰۰۲
دوره تصدی حسابرس	TENURE	-۲۱/۲۴۴	۰/۰۰۰
بحران مالی	FS	-۹/۲۵۵	۰/۰۰۰
حق الزحمه حسابرسی*بحران مالی	AFEE*FS	-۴/۱۱۰	۰/۰۰۰
اندازه موسسه حسابرسی*بحران مالی	BIG*FS	-۲۷/۲۵۸	۰/۰۰۰
دوره تصدی حسابرس*بحران مالی	TENURE*FS	-۱۱/۹۹۱	۰/۰۰۰
رشد شرکت	GROWTH	-۴۶/۶۹۲	۰/۰۰۰
اندازه شرکت	SIZE	-۸/۴۲۰	۰/۰۰۰
اهرم مالی	LEV	-۹/۳۰۷	۰/۰۰۰
ارزش بازار به ارزش دفتری	MTB	-۱۹/۱۰۹	۰/۰۰۰

آزمون هم خطی

هم خطی به این معناست که یک متغیر مستقل نباید تابعی خطی از سایر متغیرها باشد که بدین منظور از شاخص VIF استفاده می شود. نتایج حاصل از انجام این آزمون در جدول شماره ۲ آمده است. همانگونه که مشاهده می شود مقدار VIF تمامی متغیرها کمتر از ۵ (به عنوان آستانه) است و می توان ادعا کرد که مشکل همخطی جدی وجود ندارد.

جدول شماره ۲. نتایج آزمون هم خطی متغیرهای پژوهش

متغیر	علامت اختصاری	عامل تورم واریانس (VIF)
حق الزحمه حسابرسی	AFEE	۱/۴۰۰
اندازه موسسه حسابرسی	BIG	۱/۴۹۰
دوره تصدی حسابرس	TENURE	۱/۸۲۰
بحران مالی	FS	۴/۰۷۲

۲/۹۹۲	ALEE*FS	حق الزحمه حسابرسی*بحران مالی
۲/۴۸۳	BIG*FS	اندازه موسسه حسابرسی*بحران مالی
۴/۱۵۸	TENURE*FS	دوره تصدی حسابرس*بحران مالی
۱/۰۰۷	GROWTH	رشد شرکت
۱/۱۴۱	SIZE	اندازه شرکت
۱/۰۴۱	LEV	اهرم مالی
۱/۷۶۷	MTB	ارزش بازار به ارزش دفتری

آزمون ناهمسانی واریانس

در پژوهش حاضر به منظور بررسی مشکل ناهمسانی واریانس پسماندها از آزمون بروش-پاگان استفاده شده است که نتایج خروجی آزمون در جدول شماره ۳ منعکس شده است. نتایج حاصل از آزمون بروش-پاگان در سطح معناداری ۰/۰۵ حاکی از آن است که الگوی پژوهش دارای مشکل ناهمسانی واریانس می باشد که برای رفع مشکل ناهمسانی واریانس در این الگو از روش ضریب تصحیح وایت استفاده شده است. جدول شماره ۳. نتایج آزمون ناهمسانی واریانس

مدل پژوهش	F آماره	سطح معناداری	نتیجه آزمون
مدل (۱)	۷۳۸/۸۵۵	۰/۰۰۰	ناهمسانی واریانس وجود دارد

آزمون های تشخیصی

برای آزمون فرضیه ها از الگوی رگرسیون حداقل مربعات معمولی و برای آزمون خود همبستگی بین پسماندها از آماره دوربین واتسون استفاده شده است. با توجه به ساختار ترکیبی داده ها، برای بررسی ترکیب پذیری از آزمون های تشخیصی هاسمن استفاده شده است؛ که نتایج آن در جدول شماره ۴ آمده است. از طرفی نتایج آزمون هاسمن نیز نشان داد که داده ها از نوع تابلویی با اثرات تصادفی است.

جدول شماره ۴. نتایج حاصل آزمون F لیمر

مدل پژوهش	آماره F	-مقدار p	نتیجه
مدل (۱)	۱/۳۵۵	۰/۰۰۳	داده تابلویی (پنل)

جدول شماره ۵. نتایج حاصل آزمون هاسمن

مدل پژوهش	آماره کای دو	-مقدار p	نتیجه
مدل (۱)	۷۷/۶۲۳	۰/۰۰۰	روش اثرات ثابت

آزمون خود همبستگی

بر اساس مباحث اقتصاد سنجی، وجود خود همبستگی در پسماندهای هر مدل منجر به تخمین های غلطی از خطاهای معیار و در نتیجه استنباط های نادرست آماری برای ضرایب معادله می گردد. برای اجتناب از چنین خطایی در این پژوهش با استفاده از آزمون خود همبستگی دوربین واتسون به بررسی این مسئله می پردازیم.

جدول شماره ۶. نتایج آزمون خود همبستگی

آزمون خود همبستگی دوربین واتسون	
آماره دوربین واتسون	خود همبستگی
۱/۹۷۳	ندارد

یافته‌های پژوهش

نتایج آمار توصیفی مربوط به متغیرهای پژوهش به شرح جدول شماره ۷ است. جدول زیر شامل آمار توصیفی برای همه متغیرهای به کار رفته در تحقیق است. تعداد مشاهدات معتبر و درست برای هر متغیر ۱۰ سال می‌باشد داده‌های موردنظر برای ۹۹ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران (۹۹۰ سال-شرکت) است، مهیا بود که در این تحقیق دوره های زمانی ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۶ را در بر گرفته است. در بخش اول مهم‌ترین شاخص های مرکزی و پراکندگی متغیرهای تحقیق ارائه شده است. از بین شاخص های مرکزی، میانگین و از شاخص های پراکندگی، انحراف معیار متغیره استفاده شده است. علاوه بر این برای هر متغیر ماکزیمم و مینیمم نیز ارائه شده است. میانگین اصلی-ترین و مورد استفاده شده شاخص مرکزی است که مقدار آن، دقیقاً در نقطه تعادل یا مرکز ثقل توزیع قرار می گیرد. و نهایتاً انحراف معیار، مهم‌ترین پارامتر پراکندگی است که از جذر واریانس به دست می‌آید.

جدول شماره ۷. شاخص های توصیفی متغیرهای مورد مطالعه

متغیر	نماد	میانگین	میان	بیشترین	کمترین	انحراف معیار
کیفیت سود	EQ	-۰/۰۰۰۲	-۰/۰۰۰۲	۰/۳۱۶	-۰/۳۸۱	۰/۰۰۰۶
حق الزحمه حسابرسی	AFEE	۶/۵۷۰	۶/۵۲۲	۹/۳۴۸	۲/۹۲۸	۰/۸۶۵
اندازه موسسه حسابرسی	BIG	---	---	۱	۰	---
دوره تصدی حسابرس	TENURE	---	---	۱	۰	---
بحران مالی	FS	-۱/۹۸۶	-۱/۳۸۲	-۱۰/۴۸۲	-۰/۰۰۹	۱/۸۶۷
رشد شرکت	GROWTH	۰/۱۶۳	۰/۱۳۵	۱/۶۷۷	-۰/۶۲۷	۰/۳۰۶
اندازه شرکت	SIZE	۱۳/۶۴۱	۱۳/۵۹۸	۱۸/۵۳۱	۱۰/۹۸۶	۱/۳۸۰
اهرم مالی	LEV	۰/۵۷۵	۰/۵۹۱	۰/۹۶۹	۰/۰۹۰	۰/۱۷۲
ارزش بازار به ارزش دفتری	MTB	۲/۲۶۵	۱/۹۹۴	۵/۸۱۸	۰/۳۰۰	۱/۱۹۱

در بررسی معناداری مدل پژوهش با توجه به نتایج ارائه شده در جدول شماره ۸ احتمال آماره F در سطح معناداری از ۰/۰۵ کوچک تر می‌باشد که با اطمینان ۹۵٪ معنادار بودن مدل پژوهش تایید می‌شود. مقدار آماره دوربین واتسون برای مدل برابر با ۱/۹۷۳ است که این مقدار بین مقادیر بحرانی ۱/۵ تا ۲/۵ قرار دارد؛ بنابراین بین باقیمانده‌های مدل های پژوهش خود همبستگی وجود ندارد.

همچنین مقدار ضریب تعیین تعدیل شده برای مدل برابر ۰/۲۶۷ است که نشان می‌دهد، متغیرهای مستقل و کنترلی مدل حدود ۲۷ درصد از تغییرات متغیر ارزش شرکت را توضیح می‌دهد.

فرضیه اصلی (۱) حق الزحمه حسابرسی بر کیفیت سود تاثیر مثبت معناداری دارد.

نتایج بدست آمده از آزمون فرضیه اول پژوهش نشان می دهد که سطح معناداری متغیر حق الزحمه حسابرسی، کمتر از ۰/۰۵ یعنی برابر با ۰/۰۰۱ و آماره آن بیشتر از $\pm ۱/۹۶$ است (یعنی برابر ۳/۲۹۵) است، و ارتباط آن با کیفیت سود، مثبت و معنادار می باشد. بر همین اساس حق الزحمه حسابرسی بر کیفیت سود تاثیر مثبت معناداری دارد و فرضیه اول پژوهش تایید می شود.

فرضیه اصلی (۲) کیفیت حسابرسی بر کیفیت سود تاثیر مثبت معناداری دارد.**فرضیه فرعی (۱-۲) اندازه موسسه حسابرسی بر کیفیت سود تاثیر مثبت معناداری دارد.**

در ارتباط با فرضیه فرعی ۱-۲ پژوهش مبنی بر اینکه اندازه موسسه حسابرسی بر کیفیت سود تاثیر مثبت معناداری دارد می توان گفت ضریب متغیر برابر ۰/۰۲۵ می باشد که با توجه به سطح معناداری متغیر اندازه موسسه حسابرسی که برابر با ۰/۰۰۱ می باشد می توان اذعان داشت که اندازه موسسه حسابرسی بر کیفیت سود تاثیر مثبت معناداری دارد و فرضیه فرعی ۱-۲ پژوهش نیز تایید می شود.

فرضیه فرعی (۲-۲) دوره تصدی حسابرسی بر کیفیت سود تاثیر مثبت معناداری دارد.

برای آزمون این فرضیه در مدل رگرسیونی تحقیق، ضریب و معنی داری متغیر *TENURE* (دوره تصدی حسابرسی) مد نظر قرار می گیرد. بررسی سطح معنی داری (۰/۸۶۶) و مقدار آماره *t* متغیر دوره تصدی حسابرسی (۰/۱۶۸) نشان می دهد که این متغیر در سطح خطای ۵ درصد دارای معنی داری بر کیفیت سود نمی باشد و فرضیه فرعی ۲-۲ تایید نمی شود.

با توجه به دو فرضیه فرعی بالا فرضیه اصلی دوم نیز مبنی بر اینکه کیفیت حسابرسی بر کیفیت سود تاثیر مثبت معناداری دارد تایید می شود.

فرضیه اصلی (۳) بحران مالی رابطه بین حق الزحمه حسابرسی و کیفیت سود را تضعیف می کند.

فرضیه سوم پژوهش مبنی بر اینکه بحران مالی رابطه بین حق الزحمه حسابرسی و کیفیت سود را تضعیف می کند تایید می شود. زیرا مقدار احتمال متغیر اثر تعاملی حق الزحمه حسابرسی و بحران مالی برابر ۰/۰۰۰ و زیر سطح خطای ۰/۰۵ می باشد و با توجه به منفی بودن ضریب این متغیر و خلاف جهت بودن آن با متغیر حق الزحمه حسابرسی می توان دریافت که بحران مالی باعث تضعیف رابطه بین حق الزحمه حسابرسی و کیفیت سود می شود.

فرضیه اصلی (۴) بحران مالی رابطه بین کیفیت حسابرسی و کیفیت سود را تضعیف می کند.

فرضیه فرعی (۱-۴) بحران مالی رابطه بین اندازه موسسه حسابرسی و کیفیت سود را تضعیف می کند.

فرضیه فرعی ۱-۴ مبنی بر اینکه بحران مالی رابطه بین اندازه موسسه حسابرسی و کیفیت سود را تضعیف می کند تایید می شود. زیرا مقدار احتمال متغیر اثر تعاملی اندازه موسسه حسابرسی و بحران مالی برابر ۰/۰۱۶ و زیر سطح خطای ۰/۰۵ می باشد و با توجه به منفی بودن ضریب این متغیر و خلاف جهت بودن آن با متغیر اندازه موسسه حسابرسی می توان دریافت که بحران مالی باعث تضعیف رابطه بین اندازه موسسه حسابرسی و کیفیت سود می شود.

فرضیه فرعی (۲-۴) بحران مالی رابطه بین دوره تصدی حسابرسی و کیفیت سود را تضعیف می کند.

برای آزمون این فرضیه در مدل رگرسیونی تحقیق، ضریب و معنی داری متغیر اثر تعاملی دوره تصدی حسابرسی و بحران مالی (*TENURE*FS*) مد نظر قرار می گیرد. بررسی سطح معنی داری (۰/۹۱۹) و مقدار آماره *t* متغیر اثر

تعاملی دوره تصدی حسابرِس و بحران مالی (۰/۱۰۱) نشان می‌دهد که این متغیر در سطح خطای ۵ درصد دارای معنی داری بر کیفیت سود نمی‌باشد و فرضیه فرعی ۲-۴ تایید نمی‌شود. با توجه به دو فرضیه فرعی بالا فرضیه اصلی ۴ پژوهش نیز تایید می‌شود پس در نتیجه بحران مالی رابطه بین کیفیت حسابرِس و کیفیت سود را تضعیف می‌کند.

جدول شماره ۸. نتایج آزمون مدل اول پژوهش

$$EQ_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 AFEE_{i,t} + \beta_2 BIG_{i,t} + \beta_3 TENURE_{i,t} + \beta_4 FS_{i,t} + \beta_5 AFEE * FS_{i,t} + \beta_6 BIG * FS_{i,t} + \beta_7 TENURE * FS_{i,t} + \beta_8 GROWTH_{i,t} + \beta_9 SIZE_{i,t} + \beta_{10} LEV_{i,t} + \beta_{11} MTB_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

متغیر	علامت اختصاری	ضریب	انحراف معیار	t آماره	مقدار احتمال
ضریب ثابت	C	-۰/۳۳۴	۰/۰۴۱	-۸/۰۸۴	۰/۰۰۰
حق الزحمه حسابرِس	AFEE	۰/۰۰۲	۰/۰۰۰۸	۳/۲۹۵	۰/۰۰۱
اندازه موسسه حسابرِس	BIG	۰/۰۲۵	۰/۰۰۰۷	۳/۲۱۸	۰/۰۰۱
دوره تصدی حسابرِس	TENURE	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۱۶۸	۰/۸۶۶
بحران مالی	FS	-۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۱	-۰/۲۶۴	۰/۷۹۱
حق الزحمه حسابرِس*بحران مالی	AFEE*FS	-۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۰۶	-۴/۸۴۱	۰/۰۰۰
اندازه موسسه حسابرِس*بحران مالی	BIG*FS	-۰/۰۰۰۴	۰/۰۰۱	-۲/۴۰۴	۰/۰۱۶
دوره تصدی حسابرِس*بحران مالی	TENURE*FS	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۹	۰/۱۰۱	۰/۹۱۹
رشد شرکت	GROWTH	۰/۰۱۹	۰/۰۰۳	۵/۴۹۲	۰/۰۰۰
اندازه شرکت	SIZE	۰/۰۲۳	۰/۰۰۲	۷/۸۶۲	۰/۰۰۰
اهرم مالی	LEV	۰/۰۳۲	۰/۰۰۹	۳/۴۴۱	۰/۰۰۰
ارزش بازار به ارزش دفتری	MTB	-۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۱	-۱/۰۵۳	۰/۲۹۲
ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	F آماره	مقدار احتمال	آماره دوربین واتسون	
۰/۲۹۳	۰/۲۶۷	۱/۵۴۱	۰/۰۰۰	۱/۹۷۳	

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

یافته‌های حاصل از آزمون فرضیه اول تحقیق نشان داد که حق الزحمه حسابرِس بر کیفیت سود تاثیر مثبت و معناداری دارد. اگر چه حق الزحمه بیشتر حسابرِس همیشه بیانگر هزینه حسابرِس با کیفیت بالاتر نیست اما، علاوه بر داشتن کیفیت حسابرِس مناسب، موسسات حسابرِس هزینه استنادی را برای انجام کار خود در نظر می‌گیرند که بطور طبیعی حق الزحمه دریافتی آنها بیشتر از این هزینه‌هاست. استدلال بر این است که افزایش حجم کار حسابرِس، منجر به جلوگیری از دستکاری سود و افزایش کیفیت سود می‌گردد. از طرف دیگر، حسابرسان نیز در مقابل افزایش حجم کار خود، حق الزحمه بیشتری مطالبه می‌کنند؛ لذا انتظار می‌رود که با افزایش حق الزحمه

حسابرسی، کیفیت سود نیز افزایش یابد. نتایج حاصل از آزمون این فرضیه با یافته‌های لونیتس و دیموتوروپلوس (۲۰۱۱) همخوانی و مطابقت دارد.

یافته‌های حاصل از آزمون فرضیه دوم تحقیق نشان داد که اندازه موسسه حسابرسی و دوره تصدی حسابرس بر کیفیت سود تاثیر مثبت و معناداری دارد. به عبارت دیگر، نتایج تحقیق حاضر نشان می‌دهد که با افزایش کیفیت حسابرسی، کیفیت سود افزایش می‌یابد؛ چرا که انتظار می‌رود با افزایش کیفیت حسابرسی، احتمال استفاده از روش‌های قابل تردید حسابداری و رفتارهای فرصت‌طلبانه مدیران کاهش یابد که این موضوع افزایش کیفیت سود را به دنبال خواهد داشت. بنابراین، با افزایش کیفیت حسابرسی، کیفیت سود افزایش می‌یابد. نتایج حاصل از آزمون این فرضیه، با یافته‌های هوکه، احمد و تونی^۴ (۲۰۱۵)، جنین و پیوت (۲۰۱۰) و چارلز و همکاران (۲۰۱۰) مطابقت دارد. در نهایت یافته‌های حاصل از این تحقیق نشان داده است که بحران مالی رابطه بین حق‌الزحمه حسابرسی و کیفیت سود و همچنین رابطه بین کیفیت حسابرسی و کیفیت سود را تضعیف می‌کند. زیرا مدیران در شرایط بحران مالی، اغلب به منظور گمراه کردن سهامداران نسبت به عملکرد اقتصادی واقعی شرکت، سود را مدیریت می‌کنند. بنابراین می‌توان انتظار داشت که بحران مالی، رابطه بین کیفیت حسابرسی و حق‌الزحمه حسابرسی با کیفیت سود را تضعیف می‌نماید. نتایج حاصل از این بخش از تحقیق با یافته‌های پرساکیس و ایاتریدیس (۲۰۱۵) همخوانی دارد.

با توجه به نتایج حاصل از تحقیق حاضر به حسابرسان پیشنهاد می‌گردد تا در محاسبه حق‌الزحمه حسابرسی در کنار سایر موارد به بحران مالی هم توجه نمایند؛ زیرا مدیران در شرایط بحران مالی اقدام به مدیریت سود می‌کنند که این موضوع رسیدگی‌های بیشتری را می‌طلبد. هم‌چنین به محققان آتی پیشنهاد می‌شود که رابطه بین کیفیت سود و سایر مولفه‌های کیفیت حسابرسی (از جمله استقلال حسابرس، تخصص حسابرس در صنعت و ...) مورد بررسی قرار گیرد.

منابع

- ابراهیمی، کاظم؛ بهرامی نسب، علی و ممشلی، رضا (۱۳۹۵). تاثیر بحران مالی بر کیفیت سود. بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، دوره ۲۳، شماره ۴.
- ایزدی نیا، ناصر. مرادی، افسرعلی و غنی زاده، بهرام (۱۳۹۲). کیفیت حسابرسی، فصلنامه حسابداری رسمی، شماره ۳۳.
- ثقفی، علی و سدیدی، مهدی (۱۳۸۷). تاثیر محافظه کاری حسابداری بر کیفیت سود و بازده سهام. فصلنامه مطالعات حسابداری، شماره ۱۸.
- جبارزاده، سعید و دمیرچی، اصغر (۱۳۹۶). رابطه‌ی بین مدیریت سود و حق‌الزحمه‌ی حسابرسی در پرتو نوع مالکیت شرکت. حسابداری، شماره ۳۰۵.
- خواجوی، شکرالله و کیامهر، محمد (۱۳۹۴). بررسی رابطه‌ی بین کیفیت حسابرسی و اجتناب مالیاتی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. پژوهشنامه مالیات، شماره ۲۶.
- خوش طینت، محسن و اسماعیلی، شاهپور (۱۳۸۵). رابطه بین کیفیت سود و بازده سهام. فصلنامه مطالعات حسابداری، شماره ۱۲ و ۱۳.

^۴Houqe, Ahmed & Tony

- دستگیر، محسن و غنی زاده، بهرام (۱۳۹۳). تاثیر کیفیت سود بر دارایی های ثابت مشهود و سرمایه گذاری های بلندمدت. پژوهش های حسابداری مالی و حسابرسی، سال ششم، شماره ۲۳، صص ۹۷-۵۷.
- رجبی، روح الله؛ قربانی، محمود و شعبانی، کیوان (۱۳۹۴). رابطه هزینه حسابرسی مستقل با کیفیت سود و استقلال هیئت مدیره در بازار بورس اوراق بهادار تهران. دانش حسابرسی، شماره ۱۵.
- مرادزادفرد، مهدی؛ عدیلی، مجتبی و ابراهیمیان، جواد (۱۳۹۱). کیفیت حسابرسی، کیفیت سود و هزینه حقوق صاحبان سهام. پژوهشنامه حسابداری مالی و حسابرسی، سال چهارم، شماره چهاردهم.
- نصیرزاده، ف، صالحی، م و بیگی، ب. (۱۳۹۴). "ویژگی های ساختاری و فرایندی هیأت مدیره و ریسک مالی: تغییر در نقدینگی تغییر در بحران مالی". مجله دانش حسابداری، ۶(۲۲): ۸۱-۱۰۵.
- نمازی، محمد. بایزدی، انور. جبارزاده کنگرلویی، سعید. (۱۳۹۰). بررسی رابطه بین کیفیت حسابرسی و مدیریت سود شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، فصلنامه تحقیقات حسابداری و حسابرسی، سال ۳، شماره ۹.
- Ben Ali, C. & Lesage, C. (2012). Audit pricing and nature of controlling shareholders: Evidence from France, *China Journal of Accounting Research*, ۶ (۱): ۲۱-۳۴.
- Charles, E., Stanley, J., Charlotte, C. (2010), The impact of audit quality on earnings management to achieve user reference points in EPS, *The Journal of Applied Business Research*, Volume 26, Number 1, pp. 19-30.
- DeAngelo, L. (1981). Auditor Size and Audit Quality. *Journal of Accounting and Economics*, ۳(۳): ۱۸۳-۱۹۹.
- Francis, J., LaFond, R., Olsson, P. M. & Schipper, K. (2005). The market pricing of accruals quality. *Journal of Accounting and Economics*, 39(2), 295-327.
- Houqe, N. Ahmed, K. & Tony, V.Z. (2015). Effect of Audit Quality on Earnings Quality and Cost of Equity Capital: Evidence from India. Working Paper Series, No 95, Centre for Accounting, Governance and Taxation Research, Victoria University of Wellington, New Zealand.
- Janin, R. and C. Piot (2007). "External Auditors, Audit Committees and Earnings Management in France", *European Accounting Review*, Vol. 16, pp. 429-454.
- Long Chena, Gopal V. Krishnanb, Wei Yuc (2018). The relation between audit fee cuts during the global financial crisis and earnings quality and audit quality. *Advances in Accounting*.
- Persakis, A., Iatridis, G.E. (2015). Earnings quality under financial crisis: A global empirical investigation. *Journal of Multinational Financial Management*, 30, 1-35.
- Sitin, S. Murwaningsari, E. (2018). The effect of Managerial Ability towards Earning Quality with Audit Committee as Moderating Variable. *Journal of Business and Retail Management Research (JBRMR)*, Vol. 12 Issue 3.
- Wang, M-C, Lee, M-H and Chuang, J-J (2015). Relations among audit committee establishment, information transparency and earnings quality: evidence from simultaneous equation models, *Quality & Quantity*, pp 1- 15, first online: 03 october.